

SUMMATIVE ASSIGNMENT-II-2022-23

GRADE – 8

SUBJECT- SANSKRIT

SYLLABUS – CH-9 to 15 FROM TEXTBOOK

अपठित- गद्यांश

प्र-1 अधोदत्तम प्रत्येक अनुच्छेदं पठत प्रश्नान च उत्तरत-

1- भारतवर्षः कृषिप्रधान-देशः। अत्र अनेकेजनाः ग्रामेषु निवसन्ति। कृषकाः कृषि-कार्यं कुर्वन्ति अन्नानि च उत्पादयन्ति। अन्नं विना कृतः जीवनम? कृषिकार्यं विना च कथम अन्नानाम उत्पादनम भवेत? अतः ग्रामाणां कृषकाणां च महत्त्वम्। केचित् ग्रामीणाः स्वस्वे गृहे स्थित्वा कार्याणि कुर्वन्ति। यथा लौहकाराः लौहकार्यम् कुर्वन्ति, कुम्भकाराः घटान रचयन्ति, तक्षकाः काष्ठेन मञ्चकान, फलकान आसन्दिकाः च रचयन्ति। अनेकेषु ग्रामेषु विद्युत्-सुविधा न अस्ति। जलानाम अभावे कृषिः अपि इष्टम फलं न ददाति। वस्तुतः ग्राम्य- जीवनम् अति कठिनम्। परम ग्रामीणाः अल्पेन एव सन्तुष्टाः भवन्ति।

क- एकपदेन उत्तरत-

- 1- भारतदेशः कीदृशः देशः?
- 2- के अन्नानि उत्पादयन्ति?
- 3- कः घटान रचयति?
- 4- जलाभावेका इष्ट-फलं न ददाति?

ख- पूर्णवाक्येन उत्तरत-

- 1- तक्षकाः किं कुर्वन्ति?

ग- समानार्थक पदानिलिखत-

1- कृषि

2- कुम्भ

2- रामायणम महाभारतम च द्वे महाकाव्येसंस्कृत- साहित्यस्य। एतौ ग्रन्थौ भारतीय-संस्कृतेः आधार- स्तम्भौ। आदिकाव्यं रामायणम ऋषैः वाल्मीकेः रचनाअस्ति। इदम काव्यम अष्टेषु अध्यायेषु वर्तते। ऋषिः वाल्मीकिः आदिकविः कथ्यते। महाभारतस्य रचयिता ऋषिः वेदव्यासः।महाभारतं नाम महाकाव्यम विश्व-कोषः इति कथ्यते। यत इह अस्ति न तत अन्यत्र इति मन्यते। अयं ग्रन्थः शतसहस्र-श्लोकेषु निबद्धः। विश्व-प्रसिद्ध श्रीमद् भगवद्गीता अस्य महाकाव्यस्य अंशः अस्ति। गीतायाम श्रीकृष्णः अर्जुनाय उपविशति-कर्तव्य- भावेनस्वकर्तव्यं कुरु, कर्म फलस्य आशाम मा कुरु। एषः उपदेशः जनानां हितकरः।

क- एकपदेन उतरत-

1- रामायणं कस्यरचना?

2- ऋषिः वेदव्यासः कस्यरचयिता?

3- कः आदिकविः कथ्यते?

4- किं नाममहाकाव्यं विश्वकोषः कथ्यते?

ख- पूर्णवाक्येन उतरत-

1- श्रीकृष्णः अर्जुनाय किम उपदिशति?

ग- वाक्यानिरचयत -

1-वेदव्यासः

2- श्रीकृष्ण

3- नदी-तीरे अस्ति एकः वट-वृक्षः। एकः अल्पज्ञः बालकः तस्य छायायाम उपविष्टः। पश्यति- एकस्याम लतायामविशालानिकालिन्द- फलानिसन्ति। सः चिन्तयति- अहो विचित्रम सुकोमलायाम लतायाम दीर्घानि फलानि, विशाले वट-वृक्षे च लघूनि पुष्पाणि सन्ति। नूनम एव ईश्वरः मन्दमतिः मूर्खः व । एवम चिन्तयन सः वृक्षस्य अधः तिष्ठति स्म। तदैव एकम सुकोमलम पुष्पम तस्यशिरसिपतति। सः विचारयति- यदि एतस्मिन् वृक्षे विशालम फलम स्यात् तर्हि अद्य मे शीर्षम भग्नम भवेत्। सौभाग्येन अहम सकुशलः अस्मि। ईश्वरः यत् करोतिशोभनं करोति। ननुमूर्खः अहम, न तु ईश्वरः।

क- एकपदेन उतरत-

1- वटवृक्षः कुत्र अस्ति?

2- विशालानि फलानि कस्याम सन्ति?

3- वटवृक्षे कीदृशानि पुष्पाणि?

4- बालकः कीदृशः अस्ति?

ख- समानार्थक पदानि लिखत-

1- नदी-

2- वृक्ष

3- पुष्पाणि

4- ईश्वर

4- व्याघ्रः अस्माकं राष्ट्र-पशुः। अतीव मनोहरः अयम्। अस्य शरीरे पीत-कृष्ण वर्णाः पंक्तयः नितराः शोभन्ते। कदाचित् अयं सघनेषु वनेषु निर्भयं विहरति स्म। हन्तसाम्प्रतम् व्याघ्राणां संख्या अत्यल्पा जाता। व्याघ्रं जातिं सर्वनाशात् रक्षितुं वन-पर्यावरण-मन्त्रालयः अनेकान् उपायान् करोति, परं सर्वे प्रयत्नाः निष्फलाः भवन्ति। कारणं किम्? केषाञ्चित् धूर्तानां लोभः अथ वा वनानां छेदनम्। अस्माकं वन-सम्पत्तिः रक्षितव्या, देशस्य राष्ट्रपशुः चापि रक्षणीयः।

क- एकपदेन उतरत-

1- अस्माकं राष्ट्रपशुः कः?

2- व्याघ्रं रक्षितुं कः उपायान् करोति?

3- केषां संख्या अत्यल्पा जाता?

4- अस्माकं का रक्षितव्या?

ख- समानार्थकपदानि लिखत-

1- व्याघ्र

2- मनोहरः

3- राष्ट्र

4- वन

प्र-2 मञ्जूषायाः सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अनुच्छेदं कुरुत-

1- मञ्जूषा- (अध्यापकाः, उद्यानपालकः, विज्ञान-प्रयोगशालाः, योग्याः, पुस्तकालयः, द्वादश, भवनम्, अहमदाबाद-नगरे, उद्यानम्, सुन्दराणि)

ममः विद्यालयातः अहमदाबाद-नगरे अस्ति। विद्यालयस्य भवनम् विशालम्। अत्र द्वादश श्रेण्यः सन्ति। अध्यापकाः छात्रान् स्नेहेन पाठयन्ति। छात्राः अपि योग्याः, सन्ति। विद्यालये विशालः विज्ञान-प्रयोगशालाः, विस्तृतम् क्रीडाक्षेत्रम्, नृत्य-संगीत-शाला पुस्तकालयः चापि सन्ति। विद्यालयस्य पुरतः रम्यम् उद्यानम् अस्ति। अत्र सुन्दराणि पुष्पाणि विकसन्ति। उद्यानपालकः अत्र परिश्रमेण कार्यकरोति।

2- मञ्जुषा- (स्वतन्त्रः, स्वतन्त्रताम्, देशभक्तानाम्, स्वदेशम्, उन्नतिः, कर्तव्यनिष्ठाः, लक्ष्यम्, शिक्षणम्)

स्वतन्त्रम् भारतम् अस्माकं गौरवम्। वीराणां स्वतन्त्रताम्

प्रयत्नैः वयम् स्वतन्त्रः अविन्दाम। देशः अस्माकम् अधुना देशभक्तानाम् वर्तते। कस्यापि देशस्य उन्नतिः तदैव सम्भवति यदा देश वासिनः सुशिक्षिताः, परिश्रमशीलाः कर्तव्यनिष्ठाः च वर्तन्ते। सुशिक्षितः एव स्वदेशम् प्रति स्वकर्तव्यं सम्यक् जानाति। अतः सर्वेषां शिक्षणम् अत्यावश्यकम्। सर्वशिक्षा- अभियानम् अस्माकं लक्ष्यम् भवेत्। निष्ठापूर्वकम् कर्तव्य- आचरणं च ध्येयम्।

3- मञ्जुषा- (रक्तानि, वृक्षम्, उपवनम्, अपृच्छत, क्रीडन्ति, पितामहेन, गुलमोहर-वृक्षः, ग्रीष्मकाले)

प्रातः सुदीपः पितामहेन सह उद्यानम् अगच्छत्। तत्र जनाः भ्रमन्ति बालाः च क्रीडन्ति। सुदीपः एकम् सुन्दरम् पुष्पितं वृक्षम् अपश्यत्। सः पितामहम् अपृच्छत् एषः कः वृक्षः? पितामहः अवदत् एषः गुलमोहर-वृक्षः अस्ति। ग्रीष्मकाले गुलमोहर-वृक्षे सुन्दराणि रक्तानि पुष्पाणि आगच्छन्ति। गुलमोहर- वृक्षे उपवनम् रमणीयम्।

रचनात्मक-कार्यम्

प्र-3 चित्रं दृष्ट्वा मञ्जुषातः पदानि च प्रयुज्यवाक्यानि रचयत-

1- मञ्जुषा- (दीपावलि, दीपकाः, महिले, श्रृंगार, प्रज्वलन्ति, पिता-पुत्र)

- इदं चित्रं दीपावलि पर्वस्य अस्ति।
- अत्र महिले पुरुषौच दीपान प्रज्वलयन्ति।
- तत्र अनेके दीपकाः प्रज्वलन्ति।
- पिता पुत्रं च दीपान दृष्ट्वा प्रसीदतः।
- महिलेश्रृंगार अकुरुताम।

2- मञ्जुषा- (रक्षाबन्धन, भगिनी, भ्रातर, उपहारं, रक्षार्थ, रक्षासूत्र)

- इदं चित्रं रक्षाबन्धन पर्वस्यअस्ति।

- अत्र भगिनी भ्रातरं रक्षा सूत्रं बध्नाति।
- भ्राता प्रसन्नः भवति।
- सः भगिन्यै उपहारं यच्छति।
- सः भगिन्याः रक्षार्थं वचनानिअपि यच्छति।

3- मञ्जुषा- (वन, वन्यजीवाः, मयूरः, मृगः, वृक्षाः, उपविशति, अनेके)

- इदं चित्र वनस्यअस्ति।
- अत्र अनेकेवन्यजीवाः सन्ति।
- मयूरः इतस्ततः भ्रमति।
- मृगः तत्र उपविशति।
- वनेअनेके वृक्षाः सन्ति।

प्र-4 'आम' , 'न' इति लिखत-

- 1- अभिवादनशीलस्य किमपि न वर्धते - न
- 2- मातापितरौ नृणां सम्भवे कष्टं सहेते। - आम

- 3- आत्मवशं तुसर्वमेवदुःखमस्ति। - न
- 4- येनपितरौआचार्यः च सन्तुष्टाः तस्यसर्वेतपः समाप्यते। - आम
- 5- मनुष्यः सदैवतदेवकर्मकुर्यातियेनान्तरात्मातुष्यते। - आम
- 6- मनुष्यः सदैवमनः पूतं समाचरेत। - आम
- 7- कातरो युद्धे युदध्यते। - न
- 8- कस्तूरी मृगात जायते। - आम
- 9- मृगात सिंहः पलायते। - न
- 10- कंसः जघान कृष्णम। - न
- 11- तक्रं शकस्यदुर्लभम। - आम
- 12- जयन्तः कृष्णस्य पुत्रः। - न

प्र-5 भिन्नप्रकृतिकं पदं चिनुत-

- 1- गच्छति, पठति, धावति, अहसत, क्रीडति। - अहसत
- 2- छात्रः, सेवकः, शिक्षक, लेखिका, क्रीडकः। - क्रीडकः
- 3- पत्रम, मित्रम, पुष्पम, आम्रः, फलम, शाखा। - मित्रम
- 4- व्याघ्रः, भल्लूकः, गजः, कपोतः, वृषभः, सिंहः। - कपोतः
- 5- पृथिवी, वसुन्धरा, धरित्री, यानम, वसुधा। - यानम

व्याकरण

प्र-6 समानार्थक पदानि लिखत-

- स्थिरा - अचला
- चलः - गतिशीलः
- शिक्षणे - अध्यापने
- पथि - मार्गे
- हृदये - मनसि

- योगदानम - अवदानम
- रुढिः - प्रचलित- प्रथा
- प्राथम्येन - सर्वप्रथमम
- करिणाम - गजानाम
- अभूत - अभवत
- वन्द्या - वन्दनीया
- बुध्यते - अवगम्यते
- घटः - कुम्भः
- सञ्जधान - अमारयत

प्र-7 विशेष्य- विशेषणानाम उचितं मेलनम कुरुत -

विशेषण-पदानि	विशेष्य-पदानि
• अयम	प्रदेशः
• संस्कृतिविशिष्टायाम	भारतभूमौ
• महत्वाधायिनी	संस्कृतिः
• प्राचीने	इतिहासे
• एकः	समवायः
• काञ्चित	शान्तिम
• स्वच्छानि	गृहाणि
• पिहिते	अवकरकण्डोले
• स्वच्छता	स्वास्थ्यकरी
• गच्छन्ति	मित्राणि
• अन्यत	अवकारम
• महती	क्षतिः

प्र-8 तदपदानां कृते संस्कृत पदानि लिखत-

तदभवपदानि	संस्कृत पदानि
• सात	सप्त
• बहिन	भगिनी
• संगठन	सङ्घटनम
• बाँस	वंशम
• आज	अद्य

• खेत	क्षेत्रम
• कोख	कुक्षि
• साथ	सह
• गोद	कोडम
• भाई	भ्राता
• कुआँ	कूपः
• दूध	दुग्धम
• कमजोर	कातरः
• बादल	मेघः

प्र-9 संस्कृत भाषयां वाक्यप्रयोगं कुरुत-

- 1- विद्या-अभिवादनशीलस्यविद्या वर्धते।
- 2- तपः-मातापितरौ स्वपुत्रस्य पालनेतपः कुरुत।
- 3- समाचरेत-मनसाविचार्य एव कर्मसमाचरेत।
- 4- परितोषः- शुद्धाचरणेन परितोषः भवति।
- 5- नित्यम-जनैः नित्यं शुद्धाचरणेन कर्तव्यम।
- 6- उपरि- वृक्षस्य उपरिखगाः तिष्ठति।
- 7- आदानम-विद्यायां आदानम प्रदानंसदैवकुर्यात्।
- 8- परकीयम- कदापिपरकीयम अननं वृथा न कुर्यात्।
- 9-विषमता-नारी-नरयोः कदापि विषमता न भवेत्।
- 10- व्यक्तिगतम- वयंव्यक्ति गतम स्वार्थं त्यक्त्वा सर्वहितम चिन्तयेम।
- 11- आरोहः- वृक्षे आरोहः हानिकरः अपिभवति।

साहित्य

प्र- 10 एकपदेन उतरत-

- 1- अस्मांक देशे कति राज्यानि सन्ति? - अष्टाविंशति

- 2- प्राचीनेतिहासे काः स्वाधीमनाः आसन? - सप्तभगिन्यः
- 3- केषां समवायः सप्तभगिन्यः उति कथ्यते? - सप्तराज्यानाम
- 4- अस्मांक देशे कति केन्द्रशासित प्रदेशाः सन्ति? - सप्त
- 5- सप्तभगिनी प्रदेशे कः उद्योगः सर्व प्रमुखः? - वंश-उद्योग
- 6- नृणां संभवे कौ क्लेशं स्हेते? - मातापितरौ
- 7- कीदृशं जलीपबेत? - वस्त्रपूतम
- 8- नीतिनवनीतम पाठः कस्मात् गन्थात् सङ्कलित? - मनुस्मृतेः
- 9- उद्यानम कैः निनादैः रम्यम? - मृगगणद्विजैः
- 10- दुःखं किं भवति? - परवशम
- 11- आत्मवश किं भवति? - सुखम
- 12- कीदृशीनां कुरीतीनां सावित्रीमुखरं विरोधम अकरोत्? - सामाजिककुरीतीनाम
- 13- केकूपात् जलोदधरणम अवारयन्? - उच्चवर्गीयाः
- 14-विधवानां शिरोमुण्डनस्य निराकरणाय सा कैः मिलिता? - नापितैः
- 15- साकासां कृते प्रदेशस्य प्रथमं विद्यालयम? - कन्यायाम
- 16- इयं धरा कैः स्वर्णवद् भाति? - शस्यै
- 17- भारतस्वर्णभूमिः कुत्र राजते? - क्षितौ
- 18- इयं केषां महाशक्तिभिः पूरिता? - अणूनाम
- 19- इयं भूः कस्मिन् युतानाम अस्ति? - प्रबन्धे
- 20- अत्र किंसदैवसुपर्णमस्ति? - खाद्यान्नभाण्डम

प्र-11 श्लोकाशान योजयत-

- 1- त्रिशूलाग्निनागैः पृथिव्यस्त्रघोरैः

अणूनांमहाशक्तिभिः

प्रुरितेयम्।

सदाराष्ट्ररक्षारतानां

धरेयम्

क्षितौराजते

भारतस्वर्णभूमिः ॥

2- इयं वीरभोग्या

तथा कर्मसेव्या

जादवन्दनीया च

भूः देवगेया।

सदापर्वणामुत्सवाना

धरेयं

क्षितौराजते

भारतस्वर्णभूमिः ॥

3-कस्तूरी

जायतेकस्मात्?

कोहन्ति

करिणां कुलम्?

किं कुर्यात्

कातरो युद्धे?

मृगात् सिंह

पलायते ॥

4- वृक्षाग्रवासी

न च पक्षिराजः

त्रिनेत्रधारी

न च शूलपाणिः।

त्वगवस्त्रधारी

न च सिद्धयोगी

ज्जलंभिन्न

घटो न मेघः ॥

तक शकस्य

दुर्लभम्

*यथानिर्देशमुत्तरत-

(क) 'महोदये! मे भगिनी कथयति'- अत्र 'मे' इति सर्वनामपदं कस्यै प्रयुक्तम्?
उत्तर-'महोदये! मे भगिनी कथयति' - अत्र 'मे' इति सर्वनामपदं स्वरायै
प्रयुक्तम्।

(ख) समाजिक-सांस्कृतिकपरिदृश्यानां साम्याद् इमानि उक्तोपाधिना प्रथितानि-
अस्मिन् वाक्ये प्रथितानि इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?
उत्तर-सामाजिक - सांस्कृतिकपरिदृश्यानां साम्याद् इमानि उक्तोपाधिना
प्रथितानि - अस्मिन् वाक्ये प्रथितानि इति क्रियापदस्य कर्तृपदं भवति

'प्रथनम्' इति।

(ग) एतेषां राज्यानां पुनः सङ्घटनम् विहितम् – अत्र 'सङ्घटनम्' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम्?

उत्तर- एतेषां राज्यानां पुनः सङ्घटनं विहितम् – अत्र 'सङ्घटनम्' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं भवति 'सङ्घटति' इति।

(घ) अत्र वंशवृक्षाणां प्राचुर्यम् विद्यते – अस्मात् वाक्यात् 'अल्पता' इति पदस्य विपरीतार्थकं पदं चित्वा लिखत?

उत्तर- अत्र वंशवृक्षाणां प्राचुर्यं विद्यते - अस्मिन् वाक्ये 'अल्पता' इति पदस्य विपरीतार्थकं पदं हि 'प्राचुर्यम्' इति।

(ङ) 'क्षेत्रपरिमाणैः इमानि लघूनि वर्तन्ते' – वाक्यात् 'सन्ति' इति क्रियापदस्य समानार्थकपदं चित्वा लिखत?

उत्तर-'क्षेत्रपरिमाणैः इमानि लघूनि वर्तन्ते' - अस्मिन् वाक्ये 'सन्ति' इति क्रियापदस्य समानार्थकं पदं हि 'वर्तते' इति।

*संस्कृतभाषयां वाक्यप्रयोगं कुरुत-

(क) विद्या - विद्याविहीनः पशुभिः समानः।

(ख) तपः - ग्रामं निकषा तपश्चरति तापसः।

(ग) समाचरेत् - नित्यं गुरुसेवां समाचरेत्।

(घ) परितोषः - सन्ततेः सार्थकतायां पित्रोः सन्तोषः सञ्जायते।

(ङ) नित्यम् - पठामि संस्कृतं नित्यम्।

पु.ना

